

ACTIVITATS

TESIS

GRUPS DE RECERCA

ENTREVISTES

AVENÇOS

A FONTS

HISTÒRIA DE LA CIÈNCIA

01/2014 - **Emilia Musumeci, experta en la figura de Cesare Lombroso****"Hi ha un cert determinisme biològic en la neurocriminologia"**

En el marc del cicle de col·loquis de la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica (SCHCT) del curs 2013-2014, i amb la col·laboració del Centre d'Història de la Ciència (CEHC-UAB), la Dra. Emilia Musumeci (Universitat de Catania) va impartir una xerrada sota el títol "*Cesare Lombroso and Villella's skull: from Museum of Criminal Anthropology to courtrooms*". Musumeci és experta en Lombroso, una figura de finals del segle XIX i principis del segle XX molt coneguda en la història de la ciència i de la medicina per les seves idees sobre la determinació biològica del criminal. En aquesta entrevista, Musumeci ens parla de les teories de Lombroso, dels seus detractors, del seu museu, de la controvèrsia generada per l'estudi i exposició del crani del bandit calabrès Villella i del llegat lombrosià que ha arribat fins l'actualitat.

Qui va ser Cesare Lombroso?

Lombroso va ser un metge i un criminòleg. Va néixer el 1835 a Verona, però va passar gran part de la seva vida a Torí, on va fundar l'antropologia criminal. Aquesta disciplina, segons una opinió força extesa, es trobaria a la base de l'actual criminologia i de les tècniques de *criminal profiling* utilitzades encara per l'FBI.

En què es basaven les teories de Lombroso?

Lombroso va buscar els orígens biològics del crim, és a dir, les seves explicacions se centraven quasi exclusivament en la biologia i per tant, en tot allò que pogués concernir la figura del criminal, que pogués distingir biològicament el criminal dels anomenats "normals". Inicialment, les seves teories es basaven sobretot en l'atavisme, una espècie de retorn dels salvatges a la civilització moderna. Per tant, el criminal era associat al primitiu. Amb el temps va reformular una mica les seves tesis, afegint-hi altres factors com la folia moral, l'epilèpsia i altres factors de tipus antropològics, com l'ús dels tatuatges, el llenguatge dels criminals i també la manera com es construïen com a tals. És a dir, des d'un origen més estretament biològic, les seves teories van esdevenir quelcom més articulat i complexe.

Quins instruments va utilitzar Lombroso?

Ell era un psiquiatra, un metge forense, i per tant utilitzava tots els instruments que aleshores estaven en boga en la psiquiatria. Així doncs, òbviament el major descobriment va ser la de la petita cavitat del crani de Villella, realitzat durant una autòpsia.

Quines característiques tenia aquest crani?

La característica trobada va ser una cavitat a la part occipital, on hi havia d'haver una cresta. És aquesta la gran descoberta, posteriorment desmentida pels científics actuals.

Quina ha estat l'influència de les teories de Lombroso a nivell pràctic i policíac?

Les teories de Lombroso van tenir molts seguidors. En primer lloc, es van introduir les mesures de seguretat juntament al concepte d'imputabilitat; les mesures de seguretat van ser previstes pel Codi del 1930 durant l'època fascista i eren aplicades en cas que el delinqüent fos no imputable o fins i tot en alguns casos havien de ser aplicades en absència de delictes. Eren, per tant, mesures paral·leles a les penes aplicades pels delictes i que van formar l'anomenat sistema del *doppio binario* a Itàlia: d'una banda hi havia les penes ordinàries i d'un altre, aquestes mesures de seguretat que podien ser, per exemple, el treball obligatori en una colònia agrícola, i que eren aplicades als delinqüents declarats pels jutges "socialment perillosos". Apareix aquí el famós concepte de perillositat social. Una altra petjada molt forta que ha deixat Lombroso ha estat a l'estudi de les identificacions criminals, perquè molts dels seus seguidors, com per exemple Salvatore Ottolenghi (1861-1934) a Itàlia, van continuar la seva obra des del punt de vista de la ciència policíaca per poder distingir els criminals immediatament després de l'arrest. Per tant, es feien mesures antropomètriques per identificar els criminals, completades amb les empremtes digitals, les fotografies policials i ara també el DNA, etcètera. S'ha fet molt pel que fa a la seva aplicació per part de la policia.

Un altre aspecte important van ser els manicomis, perquè Lombroso va estudiar sempre el crim i la folia, que per ell anaven de la mà. El concepte de folia moral va ser determinant en la construcció de la seva tesi del criminal nat, precisament per fer entendre com era possible resoldre alguns casos o delictes en què el límit entre crim i folia era molt subtil. En aquest sentit, molts dels seus seguidors eren directors de manicomis.

En resum, una mica totes les formes de conducta desviada van ser estudiades per Lombroso i els seus seguidors.

Lombroso tenia adversaris, tant a Itàlia com a altres països europeus?

Adversaris i enemics en tenia moltíssims. A Itàlia, des del punt de vista penal, Francesco Carrara (1805-1888), un gran penalista, el principal exponent de l'escola clàssica. El dret penal s'oposava a l'escola positivista creada per Lombroso i els seus deixebles. Carrara era un seguidor de l'il·lustració penal i per tant, sostenia que el lliure albir era precisament la

Emilia Musumeci és professora temporal en Justícia Criminal a la Universitat de Catània (Itàlia). Es va llicenciar en Dret (2003), amb una tesi en Criminologia sobre el concepte de "monstruositat" en les obres de Michel Foucault i de Cesare Lombroso; més tard va fer un màster en Dret Penal i Enjudiciament (2004), un postgrau en Estudis Legals (2006) i un doctorat amb especialització en perfils de la ciutadania en la construcció europea (2012) amb una tesi sobre la neurociència actual i el debat del dret penal i els conceptes de lliure albir, salut/malaltia, la capacitat mental i la responsabilitat penal.

Entre les seves publicacions es troben el llibre *Cesare Lombroso e le neuroscienze: un parricidio mancato. Devianza, libero arbitrio, imputabilità tra antiche chimere ed inediti scenari* (2012) i els assajos "New Natural Born Killers? The Legacy of Lombroso in Neuroscience and Law" (2012) i "The Positivist School of Criminology and The Italian Fascist Criminal Law. A Squandered Legacy?", a impremta.

base del dret penal. Hi va haver una agra polèmica entre l'escola lombrosiana i la clàssica de Carrara.

A nivell europeu, a França, Lombroso va tenir diverses polèmiques amb Alexandre Lacassagne (1843-1924) i Gabriel Tarde (1843-1904). També hi va haver un gran debat sobre la degeneració, perquè hi havia qui pensava que aquest concepte s'havia extret de les teories de Lombroso.

En un país catòlic com l'Itàlia de finals del segle XIX, quina va ser la posició de l'Església?

Bé, en primer lloc Lombroso era jueu, però per ell, la religió no tenia cap importància, perquè era un fervent positivista i per tant només tenia fe en la ciència. En efecte, ell mateix deia que professava una religió dels fets. Per això va tenir molta oposició per part de l'Església Catòlica, sobretot perquè les seves teories, que portaven a un tipus de determinisme del dret penal, negant el concepte de lliure albir, feien trontollar un dels punts principals sobre els quals es basa pròpiament la doctrina de l'Església, que diu que l'home és lliure d'escollir entre el bé i el mal. En particular, un gran opositor va ser el frare Agostino Gemelli (1878-1959), que va escriure el famós llibre *El funeral d'un home i d'una doctrina* immediatament després de la mort de Lombroso, sostenint que les seves teories havien de ser oblidades perquè eren una pseudociència i no tenien cap tipus de fonament. Penso que aquest va ser l'inici d'una gran batalla dels catòlics.

Quina era l'ideologia política de Lombroso?

Ell era, estranyament, socialista, un socialista una mica anòmal, perquè en certs casos era favorable a la pena de mort, tot i que només pels delinqüents incorregibles. Però, de fet, volia millorar les condicions carceràries i s'interessava per algunes categories socials en situació de risc, com per exemple les prostitutes. Tenia una idea política molt ambigua.

Quina és la història del Museu Antropològic de Lombroso? Per què genera tanta polèmica?

El museu va començar amb la col·lecció privada de Lombroso. Ell havia començat a col·leccionar cranis i altres parts del cos humà que provenien d'hospitals, manicomis, etc., quan encara era estudiant de medicina. Vivia de lloguer en un apartament i el propietari de la casa tenia por d'entrar-hi, amb tots aquells cranis i esquelets que hi tenia. Després, quan va esdevenir famós, el museu es va fer públic, el va adquirir la Universitat de Torí i es va convertir en acadèmic. Posteriorment ha tingut alts i baixos, va ser tancat i reobert moltes vegades, sempre envoltat de polèmica. L'última vegada ha estat el 2009, pel centenari de la mort de Lombroso. Hi ha hagut un gran finançament públic i s'ha fet una gran feina de reestructuració i de repensament de tota la documentació present al museu. Ha tingut un gran èxit, però ha estat molt discutit perquè s'ha dit que era un intent de tornar a posar de moda les teories de Lombroso, i sobretot de voler criminalitzar la població meridional, perquè encara es conservava el crani de Villella, que era calabrès. Molts partits meridionalistes han vist en aquest fet una voluntat de justificació d'un prejudici antimeridional. En realitat, Lombroso no havia fet de l'element racial la pedra angular de les seves teories, però ha estat una mica políticament instrumentalitzat durant aquesta polèmica, que s'ha afegit a les polèmiques més àmplies contra l'unificació d'Itàlia que han resorgit durant les celebracions del seu cent cinquanta aniversari, en què s'ha protestat contra la supremacia dels Savoia i del Piemont, que haurien colonitzat el sud. És a dir, també Lombroso hauria tingut la seva part, segons aquestes protestes que encara duren i que reclamen la restitució del crani.

Actualment, la figura de Lombroso suscita polèmica a Itàlia?

Sí, Lombroso és una figura molt controvertida, gairebé maleïda. "Lombrosiano" és un adjectiu molt negatiu, s'utilitza en sentit pejoratiu per dir que es vol identificar un delinqüent per la seva cara.

Hi ha algun partit polític que reivindiqui el nom de Lombroso o les seves teories?

No, de fet hi ha partits "no-Lombroso", contraris.

Creu que les teories de Lombroso, la línia determinista biològica, són encara vigents?

Bé, avui dia ningú afirma, com va fer Lombroso, que existeix una cavitat al crani que pot determinar el crim. Però hi ha un cert determinisme biològic en la neurociència i en la genètica molecular d'avui, a partir de les quals es defineix la neurocriminologia. Al meu entendre, són només instruments més sofisticats que els que utilitzava Lombroso, però la recerca de qualsevol cosa originària, primer al crani, avui al DNA, certament sobreviu i és molt forta.

Judit Gil Farrero

premsa.ciencia@uab.cat

Si tens propostes: premsa.ciencia@uab.es

E-mail per rebre el nostre butlletí

Enviar